

Szerkesztőség:
Pósfő-utca 1. szám II. emelet
Bérmunkások leveleit csak ismert kézzel fogadjuk el.
Kéziratokat vissza nem küldünk.

Kiadóhivatal:
Pósfő-utca 1. sz. (Ungerleider Albert könyvnyomdájában.)

Hirdetések díjazása szerint.
Egyes szám 5 kr., kedd- és vasárnap utáni szám 3 kr.

ARADI KÖZLÖNY

POLITIKAI, TÁRSADALMI és KÖZGAZDASÁGI NAPI LAP.

Megjelen hétfőn és csütörtökön után is.
Előfizetési árak:
Helyben hához hordva.
Egész évre 12 frt
Fél évre 6 frt
Negyed évre 3 frt
Egy hónapra 1 frt

Vidékre postán küldve:
Egész évre 14 frt — kr.
Fél évre 7 frt — kr.
Negyed évre 3 frt 50 kr.
Egy hónapra 1 frt 20 kr.

Hirdetéseket helyben ártandók.
Százalékot nem adunk.

Mozog a kozák?

Arad, október 23.

Izgalmas napja volt tegnap a bécsi és a budapesti börzének. A „Fremdenblatt”, ez a komoly osztrák félhivatalos allarmirozta a monarchiát.

Egész komoly leplezéseket hozott az orosz csapatmozgalmakról. Kijelentette teljes hitelességgel, hogy mozog a kozák. Es pedig nyugat felé, felénk.

Egy egész orosz hadosztályt tolnak a mi határunkra, a most ott lévőket pedig felosztják az osztrák-magyar és német határ között.

Es ez a határtalanul szenzációs hír, nem valami első kézből vett hír, s nem most van először kiírva. A „Fremdenblatt” ezt most meg erősíti és pedig akkor, midőn az orosz „Grasdanin” az orosz csapatok közeledését el akarja tagadni.

A „Fremdenblatt” szokatlan animozitással ront az orosz lapra, fenntart minden állítást és a lehetőségig diplomatikusan nyelven szólva, de határozottan kimondja, hogy a „Grasdanin” hazudik és mégis mozog a kozák.

Hiszén — disztigváljunk és tartuk teljesen kifogástalannak a bécsi lap jól értesültségét és vonjuk le abból a komoly következtetést: az orosz csapatoknak h á b o r u r a t ő r ő i i n t e n z i ó j á t é s k é r d e z z ü k m e g , h o g y n e m v o l n a e z a v i l á g l e g n a g y o b b ő r ű l t s e g e O r o s z o r s z á g r e s z é r ő l ?

Ellentünk provokáló csapatösszpontosságot foganatosítani, vagy háborút erőszakolni?

Lehetetlen és neveltséges is egyszerű.

Lehetetlen, mert Oroszország tényleg egyedül áll és neveltséges, mert óriási hadserege soha sem volt inkább horda, vagy a régi triviális kifejezés szerint agyaglábu kolosszus, mint éppen most. Stratégiai vasutai még most sincsenek kiépítve, hadfelszerelése rossz, mozgósítási apparátusa komikusan nehézkes Oroszországnak. Hát mivel képzele a „Fremdenblatt” az orosz hadsereget verkedni?

A régi rossz hátultólókkal, a mi Manlichereinkkel szemben?

Egy iszákos és a stratégiát félig-meddig a kancsukával oktató tisztikarral, a mi magas katonai műveltségtel tisztjeinkkel szemben?

Az orosz — régi pattanyosokra emlékeztető — tüzéséggel szemben, a világon elsőnek ismert tüzeireink ellen?

Oroszország egyedül vagy a mai készletlen és bizonyára gyöngye Franciaországgal: az európai békeszövetség milliói ellen?

Ugyan, hogy tudja komolyan venni az orosz csapatmozgalmakat a „Fremdenblatt”, és hogy nem sajnálja azokat a börzéken és a rémetlítő pesszimistákat így felizgatni?

Hiszén Oroszország már abban a tekintetben is lejárt magát, hogy a csapatmozgalmával végre viendő tünemények elérjen valamit, a mire titkon és közvetve töni látjuk.

Legyen nyugodt a bécsi lap; nem mozog a kozák. Es mi sem fogjuk akcióbba vogni, mert a mai Oroszország pénzügyi válság intenek ettől, nehogy egy nagy apparátussal megindított — és mindeu kétségén felül győzelemmel bejött — hadjárat után még hadikaróplást se tudjunk a rabszolga és szegény orosz népen venni...

Nem tudunk az orosz csapatmozgalmak hírének, bárminő csekély fontosságot se tulajdonítani.

A közigazgatási birakodás életbeléptetésének nagyjelentőségű reformja a megvalósuláshoz közeledik. Az erre vonatkozó előkészületekkel behatólag foglalkozik a belügyminiszterium a T i b a d Antal országgyűlési képviselő megbízást is nyert már a közigazgatási birakodásról szóló törvényjavaslathoz kidolgozására.

A regale megváltás Horvátországban. K h u e n H á d e r v á r y Károly gróf horvát bán létfőn a fővárosba érkezett, hogy T i s z a Kálmán miniszterelnökkel azon kérdés fölött tanácskozzék, mely módon történjék a regale megváltása Horvátországban?

MEGYEI KÖZÜGYEK.

— A községi lelkész munkaköre.

Galsas, október 21.

Az „Aradi Közlöny” minapi számában igen részletesen volt méltatva a községi jegyző munkaköre és annak szám-

talán fajta teendője. Szerkesztő ur engedelmével én is megnevezek egy községi tisztviselőt, a ki legio dolgokat végez ingyen, anélkül hogy Bajza szerint hirdeténe:

A főúrraktól kor ismét Igényli esivédet; Vért nem kér csak hazárdt Egő szerelmémet.

Munkája csendesen odaadással, saját hivatala körében a biza javát. Senyey Pál báró már a hírhedt fuzió érében nagyon szépen fejtegette azt az „ingyen” szót, melylyel a közönök tartozunk.

E tisztviselő a községi lelkész.

Hazánkban a lelkipásztorok és a jegyzők ama faktorok, kikről legtöbb függ, miszerint a község ügyei a megszokott rendszerben folyjanak.

Czikirő 41 tételt sorol elő, mint a jegyzők vállára neheztelt teendőket, én ellenben tiszser annyit idézhetek egyik kollégám megjelent iratából (I. M. áll. 1887. sz. 86.) melyből kitűnik, mily ég és föld közötti különbség létezik két hivatal munkaköre közt. Az nem is hozom fel, hogy ingyen keresztel eme isteni kötelességek alapján: esuntes docete omnes gentes baptizantes eos.

Azt sem, hogy tanít, prédikál, a viszálykodó házasségeket kibékíti, a szentágyakat kiszolgálja, a község szegényeit és idegen halottait eltemeti. Misesziójában belefoglaltatik minden. De azt már felhozhatom hogy: a megyei levéltár számára lemasolja s kiadja a pap az anyakönyveket évenként ha kell 10—30 évre is másod-harmadizben is — ingyen;

Ugyan eme kivonatokat lemasolja hivatal levéltára számára — ingyen;

a népesedési mozgalom táblázatát évenként nagy fáradsággal összeállítja — ingyen;

a kör vagy kerületi orvos megkeresése folytán himlőoltásra kiadja az őri szelvényeket — ingyen;

a gyermekek törvényesítéséhez szükséges anyakönyvi adatokat kiadja — ingyen;

a miniszteri rendelet folytán a modern névváltoztatásokat anyakönyvbe vezet; —

más plébániá körében született, de az ő joghatósága alatt elhalt gyermekek halálcsatát 32 éves korig köteles az illetékes lelkésznek bejelenteni — ingyen;

a katonai személyek gyermekeiről külön kivonat állítandó ki, mely az illetékes katonai hatóságnak vagy — községi — vagy a politikai hatóság úján 8 nap alatt beküldendő — ingyen;

leírja, elkészíti az iskolai törzskönyveket s némely tanfelügyelői kerületben az iskola rövid történetét is — ingyen;

a tanügyi rovatokat, évi jelentéseket a tanfelügyelőség számára betölti ingyen;

az anyakönyvek adatai nyomás a tan-köteles gyermekek névsorát évenként egy-

beállítja a község és iskola számára ingyen, mert a mit a községi jegyző és előjáróság a zold asztalnál „habóli” készít, nincs benne községnek, s ha nem teszi, büntetés vár rá; elkészíti évenként az iskolai értékióket az egyházmegye tanfelügyelőség számára — ingyen;

az állami s a hol van, a felekezeti tanítói nyugdíj szervezése, a tanító vagy özevgye nyugdíjastatása alkalmából a tanító, illetve özevgye, gyermekei, árvái részére az összes megkívántató anyakönyvi adatokat kiszolgáltatja — ingyen;

ha érdeklődik a tanügy iránt, a maga jó szántából a kerületi tanítói gyűlésekre elmegy — ingyen;

a vegyes házasságok, megtértek, hitehagyottak névjegyzékét az egyházmegyei hivatal részére berjeszti — ingyen;

az adó alá eső 16 éves ifjak jegyzékét a jegyző, az adófelügyelő megkeresésére kiadja — ingyen;

a sorozásra kötelees hadfiak névsorát évenként ha kell többször is, ki kell adnia — ingyen;

az ismeretlen tartózkodású hadköteles ifjak keresztelvélet egyenkint hivatalos megkeresésre kiadja — ingyen;

a hadi adó kivételése végett a hadkötelesek jegyzékét 32 éves korig megint kiadja — ingyen;

a szászok alá eső halottat, bár meg van már régen a halottkemi intézmény, az előjáróságnak bejelenteni köteles — ingyen;

a családi értesítőkhöz más parochia körében netán szükséges anyakönyvi adatokat a másik lelkésznek megküldi — ingyen;

a választási joggal bíró polgárok korának megállapítása körül: etán támadt kétség elhárítása végett hivatalos megkeresésre az adatokat kiszolgáltatja a bizottságnak — ingyen;

hasonlót kívánnak a népszámlálás alkalmával is — ingyen;

a népfelkelés tagjai korának hivatalos megállapítása végett a hadkötelesek névsorát 42. évig újból kifog kellenni adnia — ingyen;

szegény katonának a hadsereg kötelekéből való elbocsátásához szükséges családi értesítőt összeállítja — ingyen;

a nyugdíjas, vagy bármi katonai ellátásban részesülő rokkant katonák halotti bizonyításnyát — köteles bejelenteni — ingyen; míg ha ezt elmulasztja, s a nyugdíj az örökösöknek mégis kiadandó, — ha esetleg az örökösökön nincs mit venni, a felvett nyugdíj visszavonandó — ingyen; ha mindjárt a nyugdíjas nem az ő lelkészete körében talált is meghalni; s a szabadságot és tartalékos katonák halálcsatá 8 nap alatt hivatalból bejelentendő;

katonáj özevgyőnk, árvák férjhez menetele, csöglő halála az illető katonai hatósággal hivatalból tudatandó. A szegény honvédek eltemeti ingyen;

a mozgósított, állandóan szabadságot és tartalékos katonák gyámnelküli családjának segélyezése ügyében 32. XI. t. cz. végrehajtása iránti 28. §-ban megállapított a. b. c. d. esetekben az előjött változások az illető lelkész által „hivatalból” bejelentésen igazolandók;

általában nyugdíj élvész egyének halálózása, valamint katonai vagy polgári nyugdíj élvész népszemélyek férjhezmeneteleiről szóló anyakönyvi kivonatokat az illetékes pol. hatóságoknak azonnal megküldendő.

Az 1848—49-iki segélyzett honvédek elhalálózása 30 nap alatt az adóhivatalnak jelentendő, melynek területén az elhalálózás történt;

a horvát, szlavin, dalmatorzági és végvidéki anyakönyvi kivonatokat az illető egyházi vagy világi hatóságoknak megküldendő — ingyen;

a csendőrkök esketési anyakönyvi másolata a csendőrpáncsnokszékhez legott hivatalból betervezendő;

a hanyaték csekély értéke esetében, (de megteszik ezt ezer, százezer örökséggel szemben is) minden szükséges anyakönyvi adatot a közevgyelőségnek, vagy bíróságnak beszoalgitat — ingyen;

a községi előjáróság által felvett halálcsatáról szóló jegyzőkönyvnetán hibás adatait, midőn t. i. a halott az anyakönyvbe bejegyezve nem találtatik, az anyakönyvekkel egybetéti, — kiigazítja ingyen;

a kir. törvényeszek, bíróságok, gyámhatóságok által árva- és örökösödési ügyben bekívánt anyakönyvi kivonatokat — ha mindjárt milliókról van is szó és ha tízezer kell is — hivatalból kiadandók ingyen.

az illetékes (családi), rendőri s egyéb közigazgatási ügyekben az anyakönyvi adatok „hivatalból” alias: ingyen kiszolgáltatandók;

az illeték szabási hivatalok és pénzügyi hatóságok hasonlóképp többször megkeresik a lelkész hivatalos használatra szükséges anyakönyvi adatok beküldése végett;

a megyei vagy városi kórház igazgatóságának a beteg eltaratása, ápolása címzenn tett költészek megterítése szempontjából szintén kiadja az anyakönyvi adatokat ingyen;

ha valamely szegény, vagy éppen demimonde megyei vagy városi kórházba akar bejutni, a kórházi igazgatóság részére az anyakönyvi adatok hivatalból állítandók ki; legtöbb helyen minden díj nélkül vezet a közös, állami iskolákban a katheketikai oktatókat; végzik a katonaság körül a lelkipásztori teendőket, s a végzett tényke-

Az „ARADI KÖZLÖNY” tárczája.

(Október 24.)

Schiller és az orvos-tudomány.

(Tanulmány)

— Az „Aradi Közlöny” eredeti tárczája —

Írta: Széchy-Lorenz Josephine.

Schiller is azokhoz tartozik, kik orvosi pályájukat más célzólékért elhagyták.

Majdnem száz éve, hogy e magas szellem Stuttgartból megszökte elvonta magát orvosi kötelességeitől. De korántsem a hivatala iránti ellenszenv, hanem a Károly württembergi herceg által költői törekvése gyakorolt kényszer szöktette őt meg.

Először Mannheimba ment, hol a „Räuber” című dráma előadásánál jelen volt, onnan majd Frankenburg barátságos a Wolzogen családhoz menekült. Hogy üldözetlen maradjon, idegen név alatt állt ott s egy esztendő alatt „Verschwörung des Fiesco” „Kabale und Liebe” című drámáinak s a „Don Carlos” kezdetét dolgozta ki.

De a költő több ízben tért vissza az orvostudományhoz, melyely végére újra felhagyott, hogy végre kizárólag költői tevékenységének éljen.

De kezdjük a kezdetnél.

Tudva van, hogy Schiller mint polgári szülőlk fia 1759. évi novemberben született Marbachban.

Hajlama eleinte a papságra szánta. Később midőn a herceg parancsára a „Karlschule”-be lépett, hova 14 éves korában, 43 rajzossal és 15 latin könyvvel jött — mint maga írta egyik barátjának — a jogászra határozta el magát.

Két évvel később, midőn az orvostudományt felvették az intézet tantervébe, azonban ehhez lépett át. Scharfenstein barátja és tanulótsára elég drasztikus módon nyilatkozik Schiller állapításáról: t. i. hogy ez csupán „raptus” lett volna Schiller részéről s leg többnyire csak azért történt volna, mert Schiller az orvosi hivatást liberálisabbak tartotta.

Boorhave, Haller és Brendel művei voltak vezetői és szorgalommal, sőt buzgalommal tanulmányozta azokat. De sokszor megessét rajta, hogy tanulmányozása közepette a „poésia” lepte meg s nem egyszer színlélt betegséget, hogy a betegnek természet költői ömledéseze leírása végett használhassa a lámpát. Magától értődik, hogy ha ily alkalommal egy felügyelő, vagy maga a herceg, mint szokta, a természet vizsgálta, költői kéziratát azonnal valamely orvosi mű fedé el.

De mind a mellett nem hanyagolta el, sőt buzgón üzte orvosi tanulmányait.

Ezen mozgalom eredményét a „Philosophie der Physiologie” című értekezését 1778-ban terjeszté elé tanítóinak. E tanulmány elvesztett, még mielőtt nyomban megjelent volna.

Az akadémia kilenczedik évforduló napján három díjat nyert Schiller, t. i. a gyakorlati orvostanból, a materia medica-ból és a sebészetből.

Az intézetből való kilépte előtt — 1780-ban — az „Über den Zusammenhang der thierischen Natur der Menschen mit seiner geistigen” című vizsgálat-iratával nyerte az orvosi praxisra való engedélyt.

Jellemző Schiller nagyszerű és sokoldalú működésére nézve, hogy ezen idő alatt a „Räuber”-eket is koncepiálta és kidolgozta volt, mely művéből őltötte szerzett egyes jeleneteket felolvasni, a mi csak titkosan gyakran eötte, szük folyosókön történhetett, de szives és bámuló publikuma kollégái közt mindig akadt. Es midőn egyszer, épen a leghevesebben s mintegy kétségbeesetten a következő szavakat deklamálta, melyeket Moor Ferenoz Moser lelkészhez intéz: „Ha! micsoda! nem ismerz nagyobb bünt? Gondold meg még egyszer! Halál, meyerország, örökkévalóság, kárhözát esőng ajkaidon” — megnyílik az ajtó s a fellázadott felügyelő felkiált: „Ejnye, de már szögyelje magát, ki fog így felindulni és káromkodni?” Ezzel visszavonul és Schiller utána nézve, keserű mosolyal mondja:

„egy konfiskált legény!” („Ein konfiskirter Kerl!”)

Azon évi decemberben Schiller katonasorvosnak „porte-épé” nélkül és 18 forint havi fizetéssel neveztetett ki az „Augé” nevezett ezredben, mely Stuttgartban őrségl.

Mondják, hogy Schiller az őporoz egyenruhában, a hat feszes, begyűszelt tekerocsel a fej körül s a hosszú, vastag hajonattal hátán igen komikus látvány volt.

Barátjával, Kapff hadnaggyal együtt bérlélt szobát a Vischer kapitány özevgye házában, kit rutnak, fölötté sorányának és immorális asszonyoknak tartottak. Mégis neki hevült a költő, mert testében ama ital volt, mely által Göthe Faustja kész minden nőben Helenát látni.

Ezen nő inspirálta a Laurához intézett tüzes költeményeket.

1782. május havában adták először a „Räuber” című drámát. Iffland adta Moor Ferenoz szerepét.

Schiller, ki ezen művének, úgy mint Göthe a „Götze v. Berlichingen” és Schopenhauer, a „Die vierfache Wurzel des Satzes vom Grunde” műveinek, nem volképes kiadót nyerni — adósságokba ejté magát, hogy a munkát saját költségein ki nyomtathassa. De még sokat kellett változtatnia e művén s végül — nagyon is ellenére — Amáliát is öngyilkosságra elítélte, mielőtt a darab színhelyesnek és előadhatónak kijelentve, elfogadtattott.

Schiller szabadság nélkül ment Mannheimba az első és második előadásra. Második oda utazása felfedeztetett s a költő e végett két heti fogságba került.

Egyszermind várfogság büntetése mellett megtiltatott neki, hogy soha más mint orvosi dolgosokat ne írjon vagy publikáljon. Ezen parancs azval volt indokolva, hogy a „Räuber”-ek egyik jelenetében, a Graubündentiekre vonatkozó passzusban, nemzetiségi kötekedéseket vetek észre. A valódi ok azonban a herceg neheztelésére vezet-hető vissza, mivelhogy Schiller megtagadta a hercegtől műveire, még mielőtt megjelentek

volna, határozott, részletes és reformatorikus befolyást gyakorolni.

Ezen kellemetlen és megszorító viszonyok szölték és érlették Schiller megsökési szándékát és reményét, hogy a távolból írt levél által a herceget jobb nézetekébe s a szabad szellemi mozgás megengedésére fogja bírhatni.

Reménye nem teljesedett, és ezzel Schiller orvosi pályája végget ért.

„Es war ihm sum Heile, es riess ihn nach oben.” A nagy költő életmenete sokkal ismeretesebb, sem hogy annak futólagos felomlítése ezen vázlat korékében szükséges vagy jogosult volna, annál inkább, minthogy ezen vázlatban csak is Schiller orvosi pályájáról akarunk szólni.

Az „Über den Zusammenhang der thierischen Natur des Menschen mit seiner geistigen” című értekezés, melyet Schiller a vizsgálatok alkalmából a herceg jelenlétében latin nyelven védelmezett, talán leginkább jellemzi Schiller viszonyát az orvostudományhoz.

Ezen munka jogosít azon főtevére, hogy Schiller, ha benső hivatala és a külső konstellatíók nem vonták volna el a kijelölt pályáról, inkább mint bölcselő, mintsem mint gyakorlati orvos működött volna.

Orvosi és természettudományi tanulmányai — úgy látszik — nem annyira önmagukért vagy tekintettel az orvosi praxiára érdekelték őt, mint inkább különféle ösztönzések és kiinduló pontoknál fogva, melyek a gondolkodó előtt egyetemi emberi kérdéseket és érdekeket, filozófiai problémákat tartak fel.

Kétségbe vonhatjuk, hogy Schiller talán azon spektikus orvosok egyike lett volna, kik mint ama agurok a római császárok korában, nem tudják elfojtani a nevetést, ha hivataluk gyakorlása alkalmával találkoznak. De mindenesetre következtethetjük egész művelési folyamából és kivált jelölt munkájából, hogy sem az íróse tények és tünemények tanulmányozása, sem pedig a

praxis nem elégették volna ki valaha tökéletesen.

Ertekezéséből mindenek előtt kitűnik, hogy a fiatal alig 21 éves jelölt egészen a bölcsészeti spekulációra adja magát. A tapasztalt szem már ezen értekezésből is kiismerheti a költőt, ki sokszorosan megragadja az alkalmat, hogy a száraz okoskodásnak szava által kéjt adjon.

Ismételve a költő lép előtérbe. A pathetikus beszédalkatok és belső „poetikus” idézetek sem hiányoznak.

Ezen értekezés az ember szellemi tulajdonságaira és működésére vonatkozó tulságos nézetek kiegyenlítését egy magasabb főtalgásban akarja eszközölni.

De miután a költő nézete szerint inkább azok hibáznak, kik minden emberi tulajdonságot és működését szellemi elvekre vezetik vissza, főkép a test nevezetes hozzájárulását a lélek akcióihoz, az állati érzékszerez nagy és valódi befolyását a szellemre akarja megvilágítani. A bölcsészeti problémát fiziologiai vagy orvosi szempontból fogja föl. Az értekezés valóban az orvosi psychologiahoz tartozó kísérlet. (Isten mentson, hogy ama számtalan szakirok egyike, kik az ilyen észrevételeket böven szökták okokkal támogatni, megkísértes ezen „főtádezés”-ről nagyobb értekezést írni s ez alkalomból hét vagy harmincz éves tollhabort előidézni.)

„Thierische Natur befestigt die Thätigkeit des Geistes.” Így hangzik az értekezés első thesisa. A szerző az ember tökéletességét „az erők gyakorlatában, a világterv megteremtése által”, látja, fölfogása szerint a tökéletesség ama erők ismét legmagasabb tevékenységében és kölcsönös alárendelésében áll.

Az emberi lélek működése mindenütt az anyag működéséhez van kötve. Ezen működés azon tényezőktől által van meghatározva, melyeket szerző organismusoknak nevez, azaz: a lélekhatás, a táplálás és a szervrendszer által.

„Ezen három organismus, a nevezet

déseket az illető tábori lelkésznek bejelentik ingyen;

egy-egy község, vidék megye érdekében sok pap mint szónok, mint deputátus, oupa „tisztelőtől” elmege messze utra — ingyen; míg egyik-másik községi vagy megyei világi hivatalnok ugyanakkor szóp napdjait buz;

házasági akadály fennforgása esetében az érdekeltek ügyében a püspöki hatóságok megírja a folyamodást, elkészíti a hozzá szükséges családlistát — ingyen; ha két parochia körében laknak a jegy-nyek, a hirdetésre való bejegyzést jelenti a másik lelkésznek — ingyen;

a hitközség érdekében a templomi, iskolai, kereszt, körház, szegényalap a egyéb ajtatos ozlú számadásokat vezeti, kezeli s évente beadja — ingyen, minden díj nélkül, minden legkisebb osztalék és jutalék nélkül;

peres házasági ügy vizsgálatá alkalmával szentszék kiküldetésben vesz részt — ingyen; a közös hadseregbeli katonák házasági bizonylatát hivatalból kiállítja, a bonvédét a katonai könyvébe jegyzi ingyen; főkegyházakba, ha a népek felvilágosodottságát szíven viseli, hitoktatás nyújtása végett maga alkalmatosságán elmege — ingyen;

legtöbb helyen a leányegyházakba a betegek szentszékének kiszolgáltatása végett szintén a maga fogatján (avagy per pedera apostolorum) elmege — ingyen. Ezekhez járul a sok külföldi származású egyének halott, keresztelési, esketési adatainak ingyenes betérjesztése, kezelésé az illető konzulátus vagy az egyházmegyei hivatal utján.

Hogy pedig a „hivatalból” való kiállítás annyira mint díjtalanul való kiállítás, mutatja a vall. min. 1869. okt. 3-án 17.345. sz. a. kiadott rendelete.

S mennyi idő, vesződség, fáradság, penna, tinta, papír, levélbontók, apanyolviász, a postára vitel végett család kell mindhez, holott a lelkészégnél semmiféle „iroda atány” nem szokott lenni. Ime tessék győzőkörülni eme hosszú létánia. Tessék itelni e hivatalbeli teendők közt.

De legyen szabad még valamit mondanom. A közigazgatást illetőleg nem annyira az intézményben van a hiba, mint inkább az azt viselő személyben. Tudjuk, hogy a jegyzőknek többnyire a mivelésért kis fokán álló egyénekké van dolga, kikkel szemben érezetve szemléi fölányát, sokan becsmérlőkké válnak. Pedig ama földgöngyhöz ragadt paria szintén józan észrel és egészséges itélő tchetséggel van megáldva. Ugyanezért midőn ezen adózó polgár hosszú feneket vágya kezdi mondókáját elmesélni, túrlmes halgatás és öszelertü kérdések által zavaros sejtelmek okkal-móddal nagyon is szép szerivel lehet eligasítani avagy ha szigorú fellépérről van szó, illo méltósággal azt bármikor is megteheti a község előljárója a törvényszabta határon belül.

Ne menjünk messze kérem. Maradjunk csak itt Arad városához közel, a hol majd minden jegyző tudja, mily rút visszaesést követett el sok kártára alig pár éve csak. Ott van a most nem régiben a törvények terneiben lejátszódott zigmondházi jegyző pere. Ott van az uppanati jegyző öngyilkossága, ki a halálba menekült az igazság sújtó kezei elől. Ott van az apateleki, sikulai, berzovai, r-világosi s más volt jegyzők

által eszelekedett ferdeségek. Sokan annyira meggyölyözték magukat, hogy némely helyeken a felbőszült nép egyes vad bétenczelnek áldoztatva is lettek. Még élénk emlékeztünkben van a megbolgondult kavaszinczi jegyző sorsa, kit a falu közepén leglényebb helyen löttek agyon. — még jó emlékszdünk a kerülsai jegyzőre, kire saját házában löttek.

Tudok én is községet és ismerek jegyzőt — nomina sunt odiosa — ki a falujában lakó tisztelletteltől lelkeséssel a tekintélyes állásu egyénekkel nyílt ellenségeskedésben van.

Állásukat a törvény biztosítja a nép szeszélye ellen, a törvény biztosítja nyugalmukat és nemkülönben jövedelmük minimumát. Es e jövedelem nem csakéjy. Nézzünk csak körül. Egy katolikus pap (a románokéól nem is szölök, oly nyomorult az sok helyen) jövedelme ritka községben emelkedik öt-hatezáz forintra fel. Egy káplán fizetése 200 frt és ellátás, és buzze így túrlmesen életét tiz-ezzenkét éven át, míg egy valamire való parochiára jut. Pedig ezek mind tanulmányi pályát végzett emberek.

Vagy nézzük, mint görnyed ez er ezer pályavégzett, képzett hivatalnok reggeltől estig az író asztal mellett, hogy abból a csekély öt-hatszáz forintból fenntarhassa családját, házbert fizessen, ruházkodhasson s hogy még valamit takarítson is meg magának betegség avagy más szomorú esetre, mert bizony örömteljes szörakozásra nagyon ritkán s vajmi keveset tud félre tenni.

Nem mindegyik születhetik egyszerű püspökök meg vicepüspánuak. Ugyes, körültekintő, böles, szakavatottnak kell lennie a jegyzőnek, hogy a törvény és rendeletek tönklegében tájékozhasa magát, mert a községben történuendű összes adminisztrációsális dolgokért első sorban őt terheli a felelősség. Ugyanezért a „községokról” szölő törvény nem merte a községi bírónak — mint a községi előljáróság elnökének — állást semmiféle minősítéshez kötni.

Nem fitogtatási szempontból soroltam elő ezeket, csak éppen azért, hogy a tisztelt olvasó községnek ismerje bővebben közigazgatásunk tényezőit, kiknek — bár nem rózsás éleltel áldotta őket a végzet — sorsa mind eme leirt kalamitások dacára is túrlhető.

Csak igazságosok és méltányosok legyünk, mert ezen érenyek alapjai minden jognak. Pituk Béla.

KÜLFÖLD.
Orosz-török szövetség? Egy angol lap pétérvári forrásból azt az információt bocsátja világgá, hogy Konstantinápolyban Török- és Oroszország közt formális szövetség kötésé széljából nagy erőfeszítések történnék. Már korábbi hírek is sejteti engedik, hogy az orosz nagyhercegek konstantinápolyi látogatása nem pusztán utazgatás és udvariasági tény volt, hanem politikai széllel is bírt. A szövetségi mesterkedések képeznek hát a nagyhercegek látogatásának eredményét. No de várjuk be előbb megerősítést e hírek, — melyre nézve most csak annyit lehet mondani, hogy ha megmagyarázható is az orosz törekvés, — melynek szélja a pártot orosz érdekek szol-

gátába fogadni és befogni, annyit a porta politikai iskolázottságáról mégis fel lehet tenni, hogy nem fogja magát egykönnyen lépre vitetni engedni — legújabb érdekeinek augallata ellenére. Orosz befolyások zsongtak már körül a portát korábban is, — a porta G a d b a n e f e n d i bulgári szereplése idején kedvezni is látszott az orosz álláspontnak. De csak eddig terjed az orosz-török entente cordiale. Hogy most szövetségé fokozódna a viszony, alig hihető — legalább a török érdekek józan fölfogása mellett. Azért az angol lap híret, további információk érkezéig inkább csak egy bizonyos óhaj kifejezésének vagyunk hajlandók tekinteni.

A walesi herceg fogadtatása Ausztriában és Magyarországon nagy örömmel tölti el az angolokat, kik jól tudják, hogy Berlinben nem valami rokonszenves érdeket táplálnak Nagy-Britannia iránt. Annál inkább méltatják tehát a bécsi kabinet s az egész osztrák és magyar közvélemény magaviselét, mely a walesi herceg iránt nyilatkozott s melyben a két állam barátságos viszonyai élénk kifejezésre jutottak. A „Daily Telegraph” bécsi levelezője a walesi herceg látogatásához még a következő megjegyzéseket tüzti: Jó lenne, ha az a rendkívül barátságos fogadtatás, melylyel a walesi herceg itt találkozott az angolokat arra buzdítaná, hogy valamivel gyakrabban jöjjenek ide s ápolják a barátságot a szárazföldi ama néppel, melyek Anglia legjobb barátai. Több angol parlamenti tag volt a mult évadban itt s néhányan innen Magyarországra és Horvátországra utaztak az osztrák-magyar monarchia politikai szervezetét tanulmányozni. Bámulva s szöltek arról, hogy a kormányzat rendszere olyan simán működik. Mindnyáján abban anézetben voltak, hogy az osztrákok és a magyarok szelleme és érzélete sokkal inkább, mint bármely más nemzeté, rokonszenves az angolokra. Különösen kellemesek a jelen pillanatban ama barátságos diszpozíciók, melyeket itt Anglia iránt tanusítanak.

LEGUJABB POSTA.
— Orosz csapatmozgalmak. A bécsi „Freudenblatt” — mint táviratilag már jelezte — egy közlemény az orosz csapatmozgalmakról nagy szenzaciót keltett hétfőn mindenfelé. Arról szöl e közlés, hogy Oroszország nyugati határain újbb csapatösszpontositás folya s „Freudenblatt” meglehetősen erős hangon utal arra, hogy az orosz sajtónak ezen mozgalmakat tagadó hírei nem érdemelnek hitelt. A „Freudenblatt” közlése így hangzik: A „Garasdanin” egyik legutóbbi számában a német sajtó, nevezetesen a „Kölnische Zeitung” — elten a legkömolyabban azt a vádat emeli, hogy állítólagos orosz hadikészülődésekről alapltan híreket bocsájt világgá. Ilyen hazug közlemények — jegyzi meg a „Garasdanin” — nem valami különös ajánlólevélül szolgálnak a német félhivatalos sajtónak, mely való-

szinleg abban a helyzetben van, hogy a valódi tényállásról biztosan és könnyű szerrel meggyőződhetik.

Megvalljuk őszintén, hogy fogalmunk sem lehet, hogy a „Garasdanin” minő közleményekre akarja alapítani a kölni újság elleni vádjait, mivel mi a „Kölnische Zeitung” — ban a legújabb időben, az orosz hadikészülődésekről egyáltalán nem olvastunk híreket.

Azon hírek alapján azonban, melyek hozzánk az osztrák-magyar monarchiával és Németországgal határos orosz kormányosságokban folyó katonai intézkedésekről jönnek, fel vagyunk jogosítva, a „Garasdanin” által a német sajtó ellen emelt vádatok teljesen jogosulatlanoknak bélyegeznünk.

A mi, azt hiszük teljesen megbízható értesüléseink szerint, Oroszország nyugati határos kormányosságaiban éppen a z utóbbi időben igen jelentékeny csapatok elfogadására tesznek előkészületeket, mely csapatok Oroszország belszejéből legközelebb fognak az osztrák és német határok felé előre tolatni.

A „Garasdanin”-nak, mely állítólag igen befolyásos összeköttetésekkel bír és a mely ennek következtében szintén könnyű szerrel lehet abban a helyzetben, hogy a valódi tényállást tudomásra hozza, nem fog neheze esni arról biztos tudomást szerezni, hogy vajjon, mint mi jeleztük, egy teljes csapathadosztály nem áll-e már utra készen, ha ugyan már utra nem kell Oroszország belsejéből a nyugati határok felé.

Mi hiszük és óhajjuk, hogy a „Garasdanin” lehetőleg hamar abban a helyzetben luhessen, hogy ezen teljesen jó forrásból jövő értesüléseinket kathegorioze megozófolhassa.

— Bonapartisták szövetezése Boulanger tábornokkal. A bonapartisták szoros szövetséget kötöttek Boulanger tábornokkal. A bonapartisták egy ülésen ki jelentették, hogy Boulanger a legközelebbi választásokon hetven departementben kell megválasztani. A gyűlés Boulanger éltetésével végződött.

ARADI KÖZLÖNY
(Megjelen mindennap)
Előfizetési feltételei.
Helyben házhoz horváva:
Egy évre 12 — kr
Fél évre 6 — „
Negyed évre 3 — „
Egy hóra 1 — „

Vidékre szétküldve:
Egy évre 14 ft — kr
Fél évre 7 — „
Negyed évre 3 — 50 „
Egy hóra 1 — 20 „
Felkérjük lapunk azon előfizetőit, kiknek előfizetése szeptember végén lejárt, hogy az előfizetést a mielőbb megtegyék, nehogy a lap szétküldésében fennakadás álljon be.
Az „Aradi Közlöny” kiadóhivatala.

NAPTÁR.
Oktober 22 Szarva. Rom. kathol. napjár: Raafel f. a. Prot. napjár: Szörény. Görög-orosz napjár: oktober 11.) Fülöp ap. Nap két 6 ora 33 perczkor, nyugszik 4 óra 56 perczkor.

Sport.
— Aradi falkavadászat.
Oktober 24-én kurticis kis erdő.
25-én újfalusi csoszház.
26-án 9.-ik órház.
29-én kutasi csárta.
30-án 8-ik órház.
31-én kurticis kis erdő.
Délőlött 11-ker.
Károlyi Tibor gróf.

HIREK.
— **ARAD ÉS VIDÉKE.**
— Személyi hírek. Fábian László főispán hivatalos ügyekben tegnap este Budapestre utazott. — Ormos Péter alispán hasonlóképp hivatalos ügyben Pécskára randult át.
— Salscz Gyula polgármester tegnap Budapestre utazott, hol részt vesz a városok képviselői által a regalemegeváltság tárgyában ma tartandó értekezleten.

— Tízti parancs értekezlet (Haupt-Rapport) A cs. kir. 33. hadkiegészítő kerületi parancsnoknál az aradi várban a tiszt parancs értekezlet folyó évi november hó 5-én tartatik meg, melyre a hadkiegészítő kerületi parancsnokság területén tartózkodó összes tartalékos tisztek, tartalékos katonai orvosok és gyógyszerész gyakornokok, tartalékos tábori lelkészek, kik a folyó évben tényleges szolgálatban nem állottak, diszben megjelenni tartoznak. Az illető havidíjasok kinevezési okmányait, ajánlati lapjaikat és a kiöltött személyi-igazolványaikat hozni és a hadkiegészítő kerület parancsnokának bemutatni kötelesek.

— Hivatalvizsgálat. Fábian László főispán Dálnoky Nagy Lajos főispáni titkárát hétfőn az aradi járási főszolgabírószálat megejtette a szokásos hivatalvizsgálatot, mely alkalmával megozódott arról, hogy e hivatal minden tekintetben megfelelő rendben vezetetik, a miért elismerését is nyilvánította.

— A vízvezetékek tanulmányozása széljából Parecz István gazdasági tanácsnok és Virágh Lajos városi főmérnök, mind Arad város megbízottai

helyi és real összeköttetésbe hozva, képezik az emberi testet.”
E szempontból peraz nem létezik tökéletes elkülönítés a Physis és Psyche közt. Még a gondolás és érzés operaczióinak is meg kell felelniök „a belső sensorium bizonyos mozdulatainak.”

E fejezet azt is mutatja, hogy Schiller is, mint azon kor más vezető szellemei a fejlődés theoria ama alappondolatához közeledett, mely ma majdnem általános tudományos hitvallás.

Semmi sem teremtetik többé és minden új, ami támad, csak fejlődés által jön létre. E gondolat ugyan egyedül áll eser más közt, mint egy sziget a világtengerben. De ez talán Haecokelt nem fogja köthetni, hogy Schillert is befogadja azon szellemek fényes társaságába, kik Darwin előtt már is Darwinisták voltak és kiket Haecokel „Natrürliche Schöpfungsgeschichte” című munkájában „megistelt megomlítás” által tüntetett ki.

Talán művének legközelebbi kiadásában a tanár Schillernek is ad helyet a Darwinizmus világhírű történetében. Jó társaságba hozná. Es — nem tagadhátni — felelté örvendetes volna, hogy ha Güthe, Herder és Schiller árnyai a jeni tanár könyvében találkoznának. Akkor még csak Lessing, Wieland és Klopstock hiányoznának és a német irodalom hat fejlődése, kiket az irodalom történetiroja „klasszikusoknak” nevez, egy tétó alatt egyesülnének.

— Feladatom és a szók hely, fájdalom, nem engedik az „Emilia Galotti”, „Oberon” és az „Abderiták”-ban, sőt talán Klopstock „Messias”-ában is a darwinizmus alapelveit felkeresni.

De Schiller nem tartózkodik tovább a fejlődés elvénél. Rögtön visszatér a főtthemához.

Az emberi test szervező ereit két főosztályba osztja be. Az első ama erőket tartalmazza, melyeket a fizikai világ semmiféle ismert törvénye vagy tüneménye által nem foghatunk fel és ezekhez tartoznak az idegek érzékenysége és az isom érzékenységé.

A második osztályban azokat foglalja össze, melyeket alárendelhetünk a fizika általán ismert törvényeinek.
„Vegetaczió és állati gépezet a legszorosabban összevegytve, képezik az emberi test fizikai életét.”

A lélek szükségképen a testet a környező világ ártalmas befolyásától megóvhatta és a fizikai világgal szemben olyan viszonyokba hozhatta, melyek fenmaradására nézve legdühösebbek. Rozs állapotától kellemetlenséget, jólétből kellemességet kellett előidézni, hogy hosszabbítsa vagy távolítsa, keresse vagy kerülje.”

Schiller tudásunk határát még közelebb mutatja föl, mint a mai fiziológiát. Mindaz által ő is érinti ama pontot, melyre Du Bois-Reymond fájdalmas „Ignorabimus” felkiáltásával utalt, t. i. ott, a hol észreette, hogy az ideg érzékenységet, tehát — ha helyesen értom — az érzést magát fizikai törvények szerint nem érthetjük el. Schiller az ideálta, a „Posa” teremetője, előszíne lép ott, a hol azon határvonalakról van szó, melyek az embert az állattól különválasztják. Az ember állati természetéről szöl, és nem az emberről mint állatról.

Az embert nem más állatokkal, hanem az állatokkal álljan szembe. Az állat az állati életet él, hogy kellemesen érezzen. Kellemesen érez, hogy fenmarad az állati életet. Tehát él most, hogy holnap ismét éljen. Boldog most, hogy holnap boldog legyen. Az ember is éh az állati életet, kellemességet érzi, fájdalmait szenved. Fenntartja állati életét, hogy tovább élhesse a szellemét. Ez az ember és állat közti határszélék egyik.”

Schiller bizonyos előszeretettel jellemzi a szervezet működésének egyszerű észszerűségét. „A gép azon állapotával, mely virágzását erősíti, kellemes és ellenkezőleg az a, mely jólétét alássa és romlását sieteti, fájdalmas lelki emocio — a bölcsesség egy örök törvénye által — van öszekötve.”

De itt is érinti a titkot, mely az érzés tulajdonképi lényét és származását fedi, midőn azt mondja, hogy az érzésnek még a legcsekélyebb hasonlósága sincsen az organumok szervezetével.

Az állati érzést két okra vezeti vissza: a gép jelen állapotára és az érzési lehetőségre.
Az állati érzés hatalma tul halad minden más befolyást. Egy hideg föszél arról pyózi meg e gondolkodott, hogy „boldogtalan közép lény állat és angyal” közt.

Schiller a tapasztalatból azt következteti, hogy inkább az állati érzés túlsága, mint hiánya rontott. A fizikai öszefüggés után a filozofiai öszefüggést veszi szemügyre ezen tétel alapján: „Állati öszetönnök fölkeltek és fejlesztek a széllel mieket.”

A bizonyításnál sajtéságos módszert alkalmaz. Az embertől mindent elgondol, mit szervezetnek nevezünk és mindenekelőtt azon absztrakt esetet teszi föl, hogy akarat képzérr és világ- és lélek közti viszonytást advák.

A lelket egyelőre a teattal való öszekötésen kívül tekintni.
Itt következé lánczolat mutatkozik: Nincsen fogalomképezés akarat nélkül; nincsen akarat a saját állapot tapasztalása nélkül, érzés nélkül; nincsen érzés eszme nélkül.

Schiller azt mutatja, hogy ezen föltét mellett az organizmus szükségképen vagy mindenkor tevékeny volt (a mi a föltérrel ellenkezik) vagy pedig soha sem lesz tevékeny. Egészen más a testi organizmus viszonya a környező világhoz. „Most tegyük a szellemhez az állatot. Köszük öszze ezen két természetet oly benső módon, mint azok tényleg öszekötöttek és tegyük, hogy egy ismeretlen valami érinti az érzéret. Helyeztük a lelket a fizikai fájdalom állapotába. Ez volt az első löké, az első fényugár az erők éjjelében, aranyhang a természet lyráján.”

Schiller az egyén történetét is vizsgálja. A gyermek még egészen állat, jobban mondva: több vagy kevesebb az állattól: emberi állat. (Mert azon lény, mely egyszer embernek akar nevezetni, sohasem lehetett csupán állat.) Nyomorultabb az állat, mivelhogy még öszetönnök sincsen.

A fiúnál már reflexió is van, de csak az állati öszetönnök kielégítésére nézve. A szellemi javak itt szellemi eszközök képeznek állati célra.

Az ifjúnak és a férfúnak fővilágosítás és eszmezagdagodás végtére földerítik a szellemi örömek egész méltóságát — az eszköz legfőbb czéllá vált.

Schiller az emberi nem történetének jellemzését is megkísérti nagy vonásokkal. Ehség és mestelenség tették az embert legelőször vadászta, halászta, pásztorra, földművelővé és építészé. Kej alapított családokat és az egyesek védtelensége hordákat képezett. Ime a társadalmi köteleességek első gyökerei.

„A test készítő a szellemet arra, hogy figyeljen a környező jelenségekre. Így érzékesessé a fontossá tette előtte a világot, mert nélkülözhetetlenné tette.”

Az állati öszetönnök collisziója esordákat indit esordák ellen, az érzebből kardot készít, kalandorokat, bösöket és csarnokokat terem. Várak megerősítetnek, államok alkotottanak, az államokkal pedig polgári köteleességek és jogok, művészetek, számok, törvénykönyvek érednek.

Mihelyt azonban a luxus, ha kéjelgés és elpuhultsággá fajul el, az ember osontjaiban zajongni kezd, járványokat szül és megmérgezi a légkört, a fenyegetett ember a természet egyik országából a másikba siet, hogy kikutasa az enyhítő szereket. Itt kiássa hegyek belsejéből a hatalmas merkuriumot és a keleti mákból kiperéseli a drága zamatot. A természet legtitkosabb helyei kifürkésztettek, az alchimia végső elemeire bontja szét a terményeket és az ember saját világot terem magának; aranykészítők gazdagítják a természetrajzot. Egy Swammerdam mikroszkopikus látása a természetet legtitkosabb műveleteiben lepi meg.

Szükség és kíváncsiság túllépik a balhit korlátait, az ember bátran nyul a késhezből a földeszi a természet legnagyobb csodáimévt — az embert.
Itt a legrosszabb segített a legnagyobb elérésére; így eredt betegsége és halálból a yszó szavon követelménye. — A pestis képezte a Hippokrates-eket és a Sydenha-

me-ke, úgy mint a háboru tábornokokat szül, míg a terjedő bujácórnak köszönhetjük az orvostudományi islés tökéletes átalakulását.”

Az embernek tehát állainak kellett lennie, mielőtt tudta, hogy szellem vala; a porban kellett mászania, mielőtt Newton röptét az univerzumon át megkísérthette. Tehát a test az első serkentő a tevékenységre, az érzékliségre az első emeltyű a tökéletességre.

Tekintettel a szellemi és testi tevékenységek öszekötésére Schiller a vegegyes természetek alap törvényét fejté ki.
„Szellemi gyönyör mindenkor állati gyönyörrel, szellemi fájdalom mindenkor állati fájdalommal jár.”

Ezenél fogra a legnagyobb lelki gyönyör egyszerűságra a legnagyobb testi gyönyör állapota. Sőt föltehetjük, hogy „minden kellemes indulat számtalan testi gyönyör forrása.”

Tehát szükségképen a lélek azon hangulata lesz a legelőnyösebb a gép működésére nézve, mely minden fájdalmat feloldani képes az univerzum tökélyében. Es ezen hangulat az erőny.

Schiller ezzel orvosi disszeracziójában az erkölcs bölcsesézt területére lép, melyet később előszeretettel gyakorolt.

A mennyiben szellemi öröm a test jólétét fogantositja, annyiban szellemi fájdalom alássa a gép jólétét. „Amaz eszmét, melyek a haragolón vagy a megijedt emberről előtérbe lépnek, ép ennyi joggal lehetne elnevezni a gondolkodási organum konvulzióinak, mint Plato a szenvedélyeket a lélek lázána képezi.”
„A legnagyobb lelki fájdalom állapota mindenkor egyszerűságra a legnagyobb testi betegségi állapot.
„Lelki vesztéglőség a gép mozgásait is vesztéglőség teszi. — A lomhaság — flema — lassabb pulzst szül a vér vizes és onyagos; a vérkeringés nehezítve van. A Muzell által leirt buták lélczete lassu és nehéz volt; nem voltak öszetönnök, sem évs, sem ivár; értükük ritka, a test művelete álmos és lankadt. A lelki megmerevedés az

